

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Nové členské státy a širší zásady hospodářské politiky

(2005/C 234/13)

Evropský hospodářský a sociální výbor se dne 29. ledna 2004 rozhodl vypracovat v souladu s článkem 29, odst. 2 jednacího řádu, stanovisko k tématu Nové členské státy a širší zásady hospodářské politiky.

Specializovaná sekce „Hospodářská a měnová unie, hospodářská a sociální soudržnost“, jež nesla odpovědnost za přípravné práce k tomuto tématu, přijala své stanovisko dne 16. února 2005. Zpravodajem byl **pan Koulumies**.

Evropský hospodářský a sociální výbor přijal na svém 415. plenárním zasedání dne 9. a 10. března 2005 (zasedání dne 10. března) 170 hlasy pro, 2 hlasy proti, zdrželo se hlasování 5, toto stanovisko:

SHRNUTÍ

Širší zásady hospodářské politiky na období let 2003 – 2005 stanovily střednědobou strategii hospodářské politiky EU, jejímiž třemi hlavními prvky jsou hospodářská politika orientovaná na růst a stabilitu, ekonomické reformy sledující zvýšení evropského potenciálu růstu, a posilování trvale udržitelného rozvoje. Komise současně zdůraznila celou škálu závažných problémů, před něž jsou nové členské státy postaveny. Pokud jde o EU jako celek, je třeba poznamenat, že dopady rozšíření budou rozloženy nerovnoměrně.

Většina nových členských států by asi ráda uvítala co možná nejrychlejší připojení k eurozóně. Aby splnily podmínky vstupu do eurozóny, budou muset provádět disciplinovanou a udržitelnou hospodářskou politiku. Pakt stability se bude muset reformovat, má-li v dlouhodobém výhledu efektivně fungovat. Reforma se musí provést tak, aby byly zajištěny dlouhodobé podmínky pro hospodářský růst EU a posílil se závazek všech členských států ke společným cílům. Požadavek zvýšení konkurenceschopnosti se vztahuje na všechny členské státy. Dlouhodobě nepostačí, dosáhnou-li nové členské státy současné úrovně produktivity EU-15. V celé EU je třeba mnohem více investovat do informačních a komunikačních technologií (ICT), výzkumu a rozvoje a rovněž do školství a odborného vzdělávání. Kromě hospodářské a sociální udržitelnosti je důležité zajistit trvale udržitelný rozvoj životního prostředí. Obzvláště důležité je, aby se v nových členských státech zlepšila efektivnost využívání energií.

Lze očekávat, že se rozdíl v životní úrovni EU-15 a nových členských států nevyrovnejí rychle. Je pravděpodobné, že bude trvat celá desetiletí, než zcela vymizí. Demografické trendy jsou jedním z hlavních problémů EU, a proto by se měla přijmout různá opatření k na podporu porodnosti. Je třeba bezodkladně mobilizovat všechny zdroje pracovních sil, které v Unii existují,

zejména usnadnit ženám a mladým lidem vstup na trh pracovních sil a dát jim možnost se na něm trvale udržet. Je nezbytné podpořit setrvání starších pracovníků v zaměstnání. Důležité je dovršit vnitřní trh a aktivně podporovat správné řízení ekonomiky.

1. Odkazy na nové členské státy v předchozích širších zásadách hospodářské politiky a stanoviscích

1.1 V tomto stanovisku se novými členskými státy rozumí deset zemí, které se dne 1. května 2004 připojily k Evropské unii: Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko.

1.2 Jak již samotný název naznačuje, sdělení Komise o širších zásadách hospodářské politiky [Broad Economic Policy Guidelines – BEPG] pokaždé nabídne komplexní analýzu cílů hospodářské politiky a strategií. Analýza se spíše zaměřuje na vnitřní fungování Unie než na dění v okolním světě. To platí zejména o problémech týkajících se nových členských států, které se před jejich přistoupením k EU řešily jen zřídka.

1.3 Pokud jde o stanoviska k BEPG, Evropský hospodářský a sociální výbor se o budoucnosti nových členských států vůbec poprvé zmínil v závěrech svého stanoviska přijatého již v březnu 2002. Při této příležitosti Výbor upozornil, že „blížící se rozšíření EU vede k naléhavé potřebě znovu zvážit postupy ke koordinaci hospodářské politiky“.

1.4 Několik odkazů na blížící se rozšíření nalezneme ve stanovisku Výboru, přijatém v březnu 2003. V příslušném souhrnu Výbor zdůraznil, že jedním z nejdůležitějších požadavků příštích let je „skutečně efektivní podpora přistoupení nových členských států“. Ekonomické indikátory, obsažené v tabulkách připojených ke stanovisku, zahrnovaly jak tehdejší členské státy, tak přistupující země.

1.5 Ve svém stanovisku přijatém v prosinci 2003 Výbor uvedl, že „se zdá překvapující, že i když se zásady vztahují k období tří let, není v nich jediná zmínka o skutečnosti, že za několik měsíců přistoupí k EU deset nových členských států“. Uvádělo se v nich pouze, že se tyto země žádají, aby svou politiku uplatňovaly v souladu se zásadami. Podle EHSV nebyl tento přístup prozíravý.

1.6 Uvedené stanovisko rovněž poukazovalo na dopady rozšíření takto: „Především koordinace hospodářské politiky, která je již nyní nedostatečná, se rozšířením do značné míry znesnadní. To proto, že důsledkem rozšíření bude nová potřeba koordinace ve dvou oblastech: za prvé v individuálních oblastech tvorby koncepcí (například vnitřní koordinace mzdové politiky), a za druhé mezi třemi hlavními makroekonomickými politikami, kde se v důsledku rozšíření zřetelně prohloubí rozdíly“.

1.7 Stanovisko rovněž obsahovalo varování před možnými důsledky v případě, že se „nové členské státy pokusí splnit kritéria členství v Evropské měnové unii co možná nejdříve a přitom budou přísně dodržovat kritéria, jimiž se řídí Pakt stability a růstu“.

1.8 Ve svém posledním stanovisku (2004) k širším zásadám hospodářské politiky, nazvaném „Lepší řízení ekonomiky v EU“⁽¹⁾, Výbor poukazuje na to, že rozšíření znamená pro EU počátek nové fáze. Ve shodě se svým názvem se stanovisko soustřeďuje na řízení, které je pro důvěryhodnost a efektivnost Unie podstatné: „Pocítuje se naléhavá potřeba důvěry vzbuzujícího institucionálního rámce.“

1.9 Stanovisko rovněž odkazuje na názor Komise v Nejnovějších informacích 2004, že „nové členské státy trpí problémy srovnatelnými s těmi, s nimiž se potýká EU-15, pokud jde o rozpočtovou situaci, zadluženost a zaměstnanost“. To však neznamená, že potíže nových členských států a patnáctky jsou totožné. Naopak, v mnoha ohledech existují mezi zeměmi značné rozdíly. Srovnání je možné pouze do určité míry. Ve stanovisku se dále poznamenává, že proces přizpůsobování legislativy a sociální a hospodářské praxe v nových členských státech vysoce vyspělé úrovni v EU-15 by mohly provázet šoky.

1.10 Ve svých předchozích stanoviscích k širším zásadám se tedy EHSV do určité míry zabýval základními problémy, jimž nové členské státy čelí, i když tak činil jenom zběžným způsobem. Ovšem okolnost, že ve sděleních Komise by se asi sotva našlo hodnocení nebo analýza dopadu rozšíření, ovlivnila obsah stanovisek EHSV.

⁽¹⁾ Stanovisko EHSV ke Kvalitnějšímu řízení ekonomiky EU, přijaté dne 15. září 2004 – Úř. věst. C 74, 23.3.2005.

2. Širší zásady hospodářské politiky v nových členských státech

2.1 V širších zásadách hospodářské politiky na období let 2003 – 2005 byly stanoveny nejdůležitější prvky střednědobé hospodářské strategie EU, jmenovitě:

- makroekonomické politické programy orientované na růst a stabilitu;
- hospodářské reformy k oživení růstového potenciálu Evropy;
- posilování udržitelnosti.

2.2 Hospodářský růst v EU-15 v první polovině roku 2003 stagnoval. Hospodářské reformy sice probíhaly, ne však v rozsahu, nezbytném k dosažení lisabonských cílů. Růst produktivity práce nebyl dostatečně rychlý a vytváření vnitřního trhu postupovalo pomalu. Určitého, ne však postačujícího pokroku bylo dosaženo v oblasti trvale udržitelného rozvoje. Například emise skleníkových plynů se téměř nesnížily, a to přes příznivý vývoj zaznamenaný koncem devadesátých let minulého století.

2.3 V dubnu 2004 Komise aktualizovala širší zásady hospodářské politiky a poukázala na okolnost, že stávající strategie není pro potřeby nových členských států vhodná. Zatímco výzvy, jimž nové členské státy čelí, se v zásadě od problémů EU-15 neliší, jsou obecně vzato mnohem rozsáhlejší, i když v některých případech méně závažné.

2.4 Mezi novými členskými státy jsou patrné velké rozdíly. Komise proto považovala za vhodné vydat doporučení, specificky zaměřená na příslušné země, jež přihlížejí k rozdílům v celkovém pozadí a výkonu těchto zemí.

2.5 Těžiště aktualizace širších zásad hospodářské politiky spočívá v integraci nových členských států do existujícího rámce koordinace hospodářské politiky. Výzvy strukturální povahy, před nimiž nové členské státy stojí, jsou v průměru náročnější, a to s ohledem na tyto skutečnosti:

- nezaměstnanost je téměř dvakrát vyšší než v EU-15;
- celkový státní schodek v období 2000-2004 se v průměru pohyboval kolem 4 % HDP;
- hladiny příjmů (upravené podle kupní síly) dosahují slabé poloviny hodnot v EU-15;
- v některých nových členských státech je zvláště velký podíl zemědělské populace;
- řada nových členských států vykazuje velký deficit běžného účtu.

2.6 Nezbytnou podmínkou úspěchu makroekonomických politik orientovaných na růst a stabilitu je odpovídající úsilí nových členských států o dosažení stability ve veřejných financích a snížení deficitu běžného účtu, zejména v případech, kdy je deficit způsoben spíše spotřebou než investicemi.

2.7 Růstový potenciál se musí zvyšovat cestou reforem dohodnutých mezi sociálními partnery, které podporují pokračující restrukturalizaci trhu práce (například prostřednictvím odborného vzdělávání) a zlepšují produktivitu, například rozšiřováním soutěže, omezováním regulace, která se tímto stane účinnější, a rozvojem kapitálových trhů. Sociální udržitelnost lze posílit a chudobu omezit zdůrazňováním rozhodujícího významu práce. Investice do infrastruktur dopravy a energetiky musejí vedle investic do průmyslu a zemědělství sehrát důležitou roli při zlepšování udržitelnosti životního prostředí.

2.8 Komise vyzdvihuje škálu nesnadných úkolů, před nimiž nové členské státy stojí, a rovněž budoucí obtížnou volbu politiky. Širší zásady hospodářské politiky přihlížejí ke zvláštním okolnostem těchto zemí například tak, že v doporučeních, sestavených příslušným zemím na míru, umožňují delší procesy přizpůsobení, než tomu bylo v případě EU-15.

3. Ekonomická výkonnost a dopady rozšíření

3.1 Ekonomická výkonnost a vyhlídky nových členských států

3.1.1 Proces rozšíření má pozitivní dopad na rozvoj hospodářství. Hospodářská aktivita ve státech EU-15 se začala oživovat v druhé polovině roku 2003, za podpory celkového růstu světové ekonomiky a obnovené důvěry spotřebitelů. Oživení spotřeby zčásti souvisí s historicky nízkou úrokovou mírou. Přes hospodářský vzestup nelze v dohledné době počítat s vyšší zaměstnaností. Nejistota spotřebitelů ohledně budoucích příjmů však stále ještě vystavuje zkoušku jejich důvěry, a rizika, ohrožující globální ekonomický výhled, se navíc vyostřila. Oživení hospodářského růstu v zemích EU-15 je rovněž důležité pro nové členské státy, jejichž vývoz směřuje převážně do těchto zemí.

3.1.2 Ekonomiky nových členských států zaznamenaly v roce 2003 průměrný nárůst o 3,5 %. Růst byl podepřen soukromou spotřebou, zejména v pobaltských státech, Maďarsku a České republice. Vývoz výrazně stoupl zejména na Slovensku a v Polsku, kde se markantně zvýšil export špičkové zpracovaných komodit.

3.1.3 V některých nových členských státech byl růst investic jenom skromný. Odpovídalo to vývoji ve světě, avšak zároveň se zde projevilo zpomalení reformního procesu v těchto zemích. Konvergence úrokové míry s úrokovou mírou ve zbytku EU a potřeba zlepšit infrastrukturu jsou faktory, které by v budoucnu měly vést k oživení růstu investic. V porovnání stavu investic jsou nové členské státy zhruba na úrovni EU-15.

3.1.4 Očekává se, že hospodářský růst v nových členských státech dosáhne v letech 2004 a 2005 v průměru 4 %. Nejrychlejší růst bude asi zaznamenán v těch nových členských státech, které vykazují nejnižší HDP na hlavu. Největší oživení růstu se čeká v Polsku, a to v důsledku růstově orientované fiskální politiky. Pokud jde o nové členské státy s vysokou úrovní příjmu (zejména Kypr), je pravděpodobné, že se zde staneme svědky relativně intenzivního hospodářského růstu. Vyšší ceny ropy by v budoucnu mohly naopak vést k omezení hospodářského růstu ve všech zemích EU.

3.1.5 S výjimkou Maďarska, Slovenska a Slovinska se úroveň inflace v současnosti přibližuje průměru v eurozóně. I když se míra inflace zčásti v důsledku zvyšování cen ropy v roce 2004 lehce zrychlí, v roce 2005 se čeká její zpomalení asi na 3 %.

3.1.6 V letech 2000 – 2003 činil průměrný celkový státní deficit nových členských států 4,3 % HDP a očekávaný deficit pro rok 2004 je 4,9 %. Stav rozpočtu se pohyboval od 1 % přebytku v Estonsku až po deficit ve výši 7 % HDP v České republice. Mimo České republiky deficit rovněž přesáhl 3 % referenční hodnotu v pěti dalších nových členských státech – na Kypru, v Maďarsku, na Maltě, v Polsku a na Slovensko (viz statistická příloha). Očekává se, že se situace ve většině nových členských státůlepší, jakmile konsolidace veřejných financí začne nabírat na obrátkách.

3.1.7 Stejně jako země EU-15, má i každý z nových členských států své vlastní specifické rysy. Proto je často zavádějí přístupovat k novým členským státům jako k jednotnému celku. Budeme-li generalizovat, lze konstatovat, že hospodářský růst je v porovnání s EU-15 v nových členských státech relativně dobrý v porovnání s EU-15. Členství v EU, poměrně masivní růst domácí poptávky a nižší náklady v porovnání s EU-15 přispějí v příštích několika letech k oživení růstu, což zároveň vytvoří poptávku po výrobcích z EU-15 a to jak ve formě investičních technologií, tak ve formě spotřebního zboží.

3.2 Makroekonomické dopady rozšíření EU

3.2.1 Dopady rozšíření jsou mezi nové členské státy a země EU-15 rozloženy nerovnoměrně. Je tomu tak zejména proto, že EU-15 se do značné míry podílí na zahraničním obchodu nových členských států, zatímco nové členské státy mají pro země EU-15 jenom podružný význam. Řada zemí EU-15 již tradičně tíhne k obchodování zejména s ostatními západními vyspělými průmyslovými zeměmi, jako jsou USA.

3.2.2 Cesta východních zemí střední Evropy ke členství byla postupným procesem, zahrnujícím institucionální výstavbu a odstraňování obchodních bariér se zeměmi EU-15. Nejvýznamnější omezení souvisela s obchodováním s potravinami a zemědělskými produkty. Po přistoupení k Unii se zbývající omezení ve značné míře týkají přechodných pravidel ve vztahu k vlastnictví půdy, pohybu pracovních sil a ochraně životního prostředí.

3.2.3 Odhaduje se, že rozšíření bude mít v průměru pozitivní – i když slabý – dopad na EU-15. Přínosy pro nové členské státy mají být podle očekávání výrazně větší. Výhody přinese odstranění zbývajících obchodních bariér a volnější pohyb práce a kapitálu.

3.2.4 Mělo by se poznamenat, že dopady rozšíření budou rozloženy nerovnoměrně, pokud se EU bude posuzovat jako celek. Pro země EU-15 bude dopad největší v těch regionech Rakouska, Německa a Finska, které hraničí s novými členskými státy.

3.2.5 Dopady budou pravděpodobně nejcitelnější v sektorech závislých na pracovní síle, jako je zemědělství, potravinářský průmysl, stavebnictví a řada resortů služeb, které nemohou těžit z geografické rozptýlenosti aktivit s ohledem na velké vzdálenosti a/nebo regulaci. Existují však sektory, kde je celkem snadné přesunout výrobu z jedné země do druhé.

3.2.6 S ohledem na čínský fenomén je nízká úroveň nákladů v nových členských státech rovněž příležitostí pro celou EU. Geografická blízkost zemí s nízkými náklady znamená, že je výhodnější vyrábět v Evropě než ve vzdálenějších místech. To platí zejména v počátečních fázích životního cyklu produktů, jež jsou výsledkem intenzivního výzkumu a rozvoje. Pouze když se podíl rozvoje a výzkumu na výrobních nákladech sníží, mohla by se výroba přesunout do vzdálenějších zemí s dokonce ještě nižšími náklady. I když jsou v současnosti rozdíly ve výrobních nákladech mezi EU-15 a novými členskými státy značné, časem se budou postupně zmenšovat.

4. Specifické problémy

4.1 Připojení k eurozóně

4.1.1 Většina nových členských států by se asi ráda co možná nejdříve připojila k eurozóně. Splnění podmínek vstupu do eurozóny bude vyžadovat, aby tyto státy uskutečňovaly disciplinovanou a udržitelnou hospodářskou politiku. Nesnadných bude zejména prvních několik let členství. Maastrichtská kritéria se týkají dostatečně nízké hladiny inflace a úrokové míry, rozpočtového schodku a státních půjček a stabilního směnného kurzu. Tyto požadavky se přirozeně týkají všech členských států.

4.1.2 Klíčová otázka v této souvislosti zní: Jaký dopad bude mít úsilí o splnění Maastrichtských kritérií na hospodářský výkon nových členských států? Jestliže se v případě připojení k ERM 2 [Exchange Rate Mechanism = Mechanismus směnného kurzu] budou tyto státy snažit udržet své měny v příliš úzkém kurzovém rozpětí, bude jim hrozit, že tyto měny budou citlivé na spekulace. Případné zvýšení úrokových sazeb k ochraně stability směnného kurzu by mělo nepříznivé ekonomické dopady, například na zaměstnanost. Estonsko, Litva a Slovinsko byly prvními z nových členských států, které se připojily k ERM 2 a které udržují své měny v dostatečně širokém kurzovém rozpětí, což jim pomáhá odvrátit možnost spekulativních útoků. Opatření měnové komise v Estonsku a Litvě rovněž podporují stabilitu jejich směnných kurzů vůči euru.

4.1.3 Příslušné země by se ve snaze splnit cílovou nízkou inflaci mohly při rychlé expanzi svých ekonomik dostat do potíží. Před přistoupením přesáhla inflace v nových členských státech míru inflace v zemích EU-15. Přizpůsobení rychle rostoucích ekonomik obzvláště nízké inflaci by mohlo bránit růstu, protože vyšší inflace jde v těchto zemích ruku v ruce s fází rychlejšího růstu. Období rychlejšího růstu produktivity kromě toho bývají provázány vyšší inflací. Na druhé straně nadměrná inflace růst ekonomiky brzdí.

4.1.3.1 Pokud totiž dnes inflace dosahuje rozumné míry, je možné, že tomu tak nebude v okamžiku, kdy vyprší určitá opatření na přechodnou dobu, zakotvená ve Smlouvě o přistoupení. Pak by mohlo dojít k nárůstu inflace, protože budou zrušena dočasná povolení jako například pro udržení nulové hladiny DPH či snížené spotřební daně, či vnitrostátních opatření.

4.1.4 Malé ekonomiky jsou těsněji než ty velké vázány na globální ekonomiku. Je pro ně v porovnání s velkými ekonomikami obtížnější vytvořit dočasný ekonomický stimul zvýšením státních půjček nebo zvětšením rozpočtového schodku, například při rozběhu volební kampaně. V malé zemi jsou veřejné finance obvykle transparentnější a snadněji se s nimi hospodaří. Lze proto logicky očekávat, že jako první se k eurozóně připojí ten nejmenší z nových členských států. V Estonsku platí zákonný požadavek udržovat vyrovnanost státního rozpočtu.

4.1.5 Problémy by rovněž mohly vzniknout v případě, že by se příslušné země pokusily velice rychle vyhovět Maastrichtským kritériím. Než se stanou součástí eurozóny, jejich měna bude muset přechodně kolísat o 2,25 % bez úpravy parity během 2 let. Kromě problémů uvedených v bodu 4.1.2 existuje riziko, že státy, které příliš spěchají, se do tohoto systému zapojí s nadhodnoceným či podhodnoceným kurzem. Existuje riziko, že by dynamika jejich ekonomiky a podmínky růstu byly oslabeny kvůli nadhodnocení jejich měny, která by uškodila jejich konkurenceschopnosti na světových trzích, nebo kvůli podhodnocení jejich měny, která by vyvolala inflační tlaky. V jednom i druhém případě by výsledkem byl tlak na platy, což by zesílilo problém delokalizací a zatížilo vnitřní poptávku, která je v mnohých případech hnací silou jejich růstu. Je tedy vhodné obezřetně stanovit vstupní paritu do systému výměny MCE-2 (Mécanisme de Change Européen – systém evropské výměny). Členské státy budou muset za každých okolností zaměřit svou pozornost na to, aby se znovu dosáhlo konkurenceschopnosti, třebaže je jejich směnný kurz je v době vstupu na správné úrovni.

4.1.6 Aktem rozšíření jsou členské státy mimo eurozónu dočasně v lehké převaze, i když měřeno podle HDP zahrnuje eurozóna mnohem větší část EU. Jakmile se nové země v příštích letech připojí k eurozóně,lepší se nezbytné podmínky k posílení mezinárodní pozice eura.

4.2 pakt stability a růstu

4.2.1 Pokud jde o udržitelnost veřejných financí, situace je ve většině nových členských států celkem příznivá. Pouze v několika málo těchto zemí přesahuje celkový státní dluh 60 % DPH. Třebaže hrozí nebezpečí, že v důsledku rozpočtového schodku se v některých z těchto zemí zvýší ukazatel celkové zadluženosti, je třeba připomenout, že úrovně zahraničního dluhu nejsou v nových členských zemích v porovnání s EU-15 vůbec hroznivé a při vyhlídkách nových členů na relativně vysoký hospodářský růst není riziko dalšího zadlužování v poměru k HDP velké. Všechny členské státy při několika příležitostech deklarovaly věrnost lisabonským cílům a zdravé rozpočtové politice.

4.2.2 Pakt stability a růstu byl po dlouhou dobu terčem ostré kritiky. Výbor vypracoval řadu stanovisek k Paktu (2). Přes své nedostatky podle všeho přispěl k udržení rozpočtové kázně. V tomto ohledu rovněž pomohlo efektivnější monitorování a transparentnost postupu u nadměrného rozpočtu. Na tvorbu střednědobé hospodářské politiky nové členské státy nevyhnutelně potřebují jasnou vizi o budoucí podobě paktu stability a růstu.

4.2.3 Nepřesnosti a opomenutí v rozpočtových údajích a prognózách členských států vedly ke ztížení problémů spojených s dohledem. Komise a různé výbory se zapojily do přípravy společných kritérií, určených pro aplikaci při multilaterálním dohledu a koordinaci politiky. Metody a procedury nelze doladit, jestliže statistická data nejsou zcela spolehlivá. Pokud jde o statistické údaje, je v několika nových členských státech, jakož i v některých státech EU-15, ještě co zlepšovat, a to i přes veškerý pokrok dosažený v posledních letech.

4.2.4 Podle obecně rozšířeného názoru by se měl pozměnit výklad Paktu stability a růstu, založený na Maastrichtské smlouvě. Řadu pravidel a procedur, uplatňovaných v současnosti ve 25 členských státech, je třeba zmírnit a zpružnit. Nakládání s programy a stanovisky Komise a členských států se stává stále formálnější, zatímco na významu nabývá neformální koordinace mezi členskými státy. Důvěryhodnost jednotné měny však nesmí být ohrožena.

4.2.5 Ustát hospodářskou politiku a udržovat stabilitu veřejných financí nebude v nových členských státech snadnou záležitostí. Oddanost závazku slábne, pokud země postrádají politickou stabilitu. Nové členské státy sice uskutečnily základní reformy nevyhnutelné pro vytvoření tržní ekonomiky, ale část z nich čelí těžkému rozhodování, nakolik potřeba strukturálních reforem s sebou nese zvýšené veřejné výdaje. Alokace veřejných výdajů pro ně asi bude dokonce ještě ožehavějším problémem než pro EU-15.

4.2.6 K dosažení dlouhodobé účinnosti Paktu stability je nezbytně zapotřebí určité reformy. Reformou se musí usilovat o zpevnění oddanosti všech členských států společným cílům, bez ohrožení věrohodnosti jejich závazku, pokud jde o stabilitu veřejných financí, rozpočtovou kázeň, udržitelnost a koordinaci hospodářské politiky.

(2) Viz poslední stanovisko k tématu: Rozpočtová politika a typy investic, stanovisko EHSV – Úř. věst. C 110/19 ze dne 30.4.2004, s. 111-115.

4.3 Rozdíly v hospodářské prosperitě a zaměstnanosti ⁽³⁾

4.3.1 S rozšířením se HDP EU v tržních cenách zvýšil pouze o 5 %, a pouze o 10 % po přepočtu na paritu kupní síly, i když celková populace EU vzrostla téměř o 20 %. Jeden rys je novým členským státům společný – v průměru jsou chudší než EU-15. HDP na hlavu (přepočtený na kupní sílu) je v nových členských státech pouze polovinou jeho hodnoty v EU-15. Avšak stejně jako je tomu v EU-15, i zde existují významné rozdíly mezi novými členskými státy: Kypr, Slovinsko a Malta jsou nejbohatší, zatímco Polsko a pobaltské státy (Estonsko, Lotyšsko a Litva) naopak nejchudší. V porovnání HDP na hlavu v PKS je dokonce Slovinsko a Kypr na úrovni Řecka a Malta či Česká republika na úrovni Portugalska.

4.3.2 Podle Eurostatu se 13 % obyvatel nových členských států nachází pod hranicí relativní chudoby, zatímco v zemích EU-15 je to 15 %. Hranice chudoby je definována jako poměr čistého osobního příjmu nebo příjmu domácnosti k národnímu průměrnému příjmu. Práh chudoby je roven 60 % národního průměrného příjmu. Blízké procentuální hodnoty nás nesmí uvést v omyl, co se týče širší sociální problematiky, jelikož, jak se zmiňuje výše, HDP na obyvatele v paritě kupní síly v nových členských státech je poloviční oproti tomu, kterého dosahují státy EU-15.

4.3.3 Distribuce příjmu v nových členských státech se sotva liší od distribuce v zemích EU-15. Česká republika, Maďarsko a Slovinsko se mohou pochlubit nejmenšími rozdíly v příjmu, jež jsou na stejné úrovni jako ve skandinávských zemích. Míra chudoby je nejvyšší v Estonsku, Litvě a Lotyšsku, kde charakter distribuce příjmu odpovídá hlavně větším rozdílům v příjmu, typickým pro Irsko a Spojené království. V rámci EU-15 vykazují nejvyšší míru chudoby Irsko a země jižního Středozeří. Nedostatkem porovnání prováděných napříč zeměmi je okolnost, že nepřihlíží k regionálními rozdílům v příslušných zemích, a při tom právě ony mohou být podstatné.

4.3.4 Nové členské státy mají průměrnou míru zaměstnanosti pouze 56 %, v porovnání s přibližně 64 % ve státech EU-15. Je důležité si položit otázku, zda budou tyto státy schopny zvýšit produktivitu a zároveň míru zaměstnanosti. Zdá se, že většina nových členských států upřednostňuje růst produktivity, což zvyšuje jejich konkurenceschopnost a tím i konkurenceschopnost celé EU. Lisabonská strategie představuje odpověď, která zůstává relevantní, třebaže zde existuje prostor pro zlepšení.

⁽³⁾ EHSV by nicméně chtěl čtenáře upozornit na skutečnost, že pokud si chceme učinit odpovídající představu o otázce životní úrovně, bylo by lépe využít konceptu, založeného na údajích „příjem, kterým disponuje domácnost“. Bohužel, statistické údaje v dané oblasti obsahují značné mezery. EHSV využívá této příležitosti a znovu žádá, aby byl posílen statistický aparát EU a spolupráce mezi kompetentními národními institucemi a EUROSTATĚM v dané oblasti.

4.3.5 V aktualizaci Širších zásad hospodářské politiky (7. 4. 2004) Komise poznamenala, že je třeba věnovat zvláštní pozornost nízké míře zaměstnanosti mladých a starších pracovníků v nových členských státech. Dále je třeba podniknout patřičné kroky na zlepšení sociální ochrany a kvalifikaci pracovní síly. Výbor považuje tyto aspekty za důležité a jsou tudíž významnými cíli pro státy EU-15.

4.3.6 Existují výrazné rozdíly mezi novými členskými státy v oblasti míry zaměstnanosti žen a starších pracovníků. Míra zaměstnanosti žen je vyšší než je průměrná hodnota u států EU-15 v České republice, Estonsku, Kypru, Lotyšsku, Litvě a Slovinsku, ale výrazně nižší v Polsku a zejména na Maltě. Míra zaměstnanosti starších pracovníků je vyšší než je průměrná hodnota u států EU-15 v České republice, Estonsku, Kypru, Lotyšsku a Litvě, ale je značně nižší v ostatních nových členských státech. V roce 2003 byla míra nezaměstnanosti žen nepatrně vyšší než u mužů ve všech nových členských státech s výjimkou Estonska a Maďarska. Výrazný rozdíl je zejména na Maltě a v České republice.

4.3.7 V období 2000-2003 nezaměstnanost v některých nových členských státech klesla. Tento pokles byl výrazný zejména v baltských státech, kde nezaměstnanost klesla přibližně o tři procentní body. Ve Slovinsku a Maďarsku se zaměstnanost začala zlepšovat již v polovině 90. let 20. století. Údaje o zaměstnanosti a nezaměstnanosti se nacházejí ve statistické příloze.

4.3.8 Hlavní dopad na distribuci národního důchodu má věková struktura populace a systém sociální ochrany. V nových členských státech je patrná výrazná korelace vyššího věku s nízkým příjmem. Ve skupině s nejnižšími příjmy jsou na Kypru, v České republice, na Slovensku, ve Slovinsku a v Litvě převážně zastoupeny osoby starší 65 let. Nejvyššímu riziku chudoby čelí početné rodiny, rodiny s jedním rodičem a mladí ve věku 16 až 24 let.

4.3.9 Celková úroveň dosaženého vzdělání je v nových členských státech vyšší než v EU-15. Asi 89 % všech osob v kategorii 25-64 let věku má ukončené vyšší střední vzdělání, v porovnání s 65 % v zemích EU-15, přičemž nejvyšší procento vykazuje Česká republika, Estonsko a Slovensko. Pokud jde o EU-15, 80 % překračuje pouze Německo, Spojené království a Švédsko. Vysoká úroveň vzdělání spolu s příznivými pracovními náklady činí nové členské státy atraktivní pro investory.

4.3.10 Růst ekonomiky je v nových členských státech v průměru vyšší než v zemích EU-15. Z toho však automaticky nevyplývá, že zásadní rozdíl v příjmech se v důsledku evropské integrace rychle vyrovná. Při současném tempu to bude trvat desítky let. Podle jednoho velice hrubého odhadu by jako první mohly dosáhnout průměru životní úrovně v EU-15 Kypr a Malta – i tak by jim to mělo trvat nejméně 20 let. Existuje řada faktorů, které mohou napomoci rychlejšímu vyrovnání propastných rozdílů v příjmech – typickým příkladem jsou strukturální fondy EU. Údaje o ekonomice všech členských států EU jsou uvedeny v tabulkách, připojených k tomuto stanovisku.

4.4 Konkurenceschopnost a produktivita

4.4.1 Celkové náklady práce jsou v nových členských státech v průměru markantně nižší než v EU-15. Kromě toho se trhy práce v nových členských státech pokládají za velmi flexibilní. Při vědomí toho se řada výrobních operací a do určité míry i operací služeb přemisťuje do členských států. Je však často přehlíženo, že úroveň produktivity je v těchto zemích v průměru výrazně nižší než u států EU-15. V roce 2003 byla produktivita práce na jednoho zaměstnance (upravená podle kupní síly) pouze 54 % v porovnání s produktivitou v zemích EU-15.

4.4.2 Zatímco řada nových členských států zdědila obrovské veřejné sektory z období před rokem 1990, a navíc jejich legislativa byla často těžkopádná, dosáhly tyto státy slušného pokroku v reformování veřejného sektoru a velikost jejich sektorů je v současnosti srovnatelná s EU 15.

4.4.3 Zlepšení produktivity a konkurenceschopnosti bude vyžadovat investice do vzdělání a odborné přípravy, výzkumu a organizace práce. Je třeba podpořit podnikání a odstranit administrativní zátěž obchodu, zejména s ohledem na zřizování malých firem a jejich provoz. Konkurenceschopnost a produktivita se rovněžlepší, když neefektivní a nerentabilní firmy opustí trh, protože zdroje takto uvolněné se budou moci přeměrovat k produktivnějšímu využití. Restrukturalizace tohoto typu bude však vyžadovat rekvalifikaci pro ty, jichž se opatření dotknou. (*)

4.4.4 Nové členské státy se již těší výhodám flexibilních trhů. Je celkem snadné přesunovat kapitál, technologii a dokonce i práci z jedné země do druhé. Strukturální flexibilita rovněž usnadňuje přesunovat pracovní místa jinam. Státy a regiony budou rovněž muset být v dlouhodobém výhledu

schopny soutěžit, pokud jde o infrastrukturu, včetně informačních a komunikačních technologií (ICT) a výzkumných kapacit. Na výzkum a rozvoj vynakládá EU-15 v průměru 2 % HDP, zatímco v nových členských státech to je asi jenom 1 %.

4.4.5 Dosažení současné úrovně produktivity EU-15 nebude novým členským státům dlouhodobě postačovat. Ve všech členských státech se rýsuje zvláštní potřeba investic do vzdělání. Zpomalení růstu produktivity v EU lze vysvětlit nízkou hladinou investic a přejímání technologie. Do ICT, výzkumu a rozvoje, vzdělávání a školení je třeba v celé EU mnohem více investovat. Zejména pro nové členské státy je to velká výzva, avšak zároveň i velká příležitost.

4.4.6 Zlepšování konkurenceschopnosti často vyžaduje strukturální změny v různých sektorech hospodářství. Zejména v nových členských státech existuje prostor ke zlepšování hospodářské konkurenceschopnosti cestou strukturálních reforem zemědělství a těžkého průmyslu.

4.5 Udržitelný rozvoj životního prostředí

4.5.1 Hlavním prvkem strategie širších zásad hospodářské politiky je posilování udržitelného rozvoje. Je důležité, aby nové členské státy vedle hospodářské a sociální udržitelnosti zajistily udržitelný ekologický rozvoj. Rozhodující a z ekonomického hlediska dlouhodobě realizovatelné je efektivní řízení přírodních zdrojů a udržování vysoké úrovně kvality životního prostředí.

4.5.2 Pro nové členské státy je důležité zlepšit efektivitu používání energie. Zatímco podle propočtů Eurostatu a Komise měl indikátor intenzity energií (spotřeba energií ve vztahu k HDP v PKS) v roce 2000-2002 v zemích EU-15 hodnotu 173, u nových členských států dosahoval výše 258. U nových členských států existuje prostor na zlepšování v oblasti efektivního používání energie, který představuje důležitou složku dlouhodobě udržitelného rozvoje.

4.5.3 I když již nové členské státy dosáhly určitého pokroku, je stále ještě zapotřebí velkých investic, především ke zlepšení efektivnosti výroby energií a účinnosti využívání energií v sektoru dopravy. Zejména by se měly omezovat dotace na podporu využívání energií, aby se snížily škody na životním prostředí. Výbor podporuje doporučení Komise k redukci dotací, které mají negativní ekologické dopady a jsou škodlivé pro udržitelný rozvoj.

(*) Stanovisko EHSV k Otázce konkurenceschopnosti evropských podniků, Úř. věst. C 120, 20.5.2005.

4.5.4 Rok 2003 se stal svědkem zavádění Směrnice o elektřině z obnovitelných energetických zdrojů. Ve svém sdělení o širších zásadách hospodářské politiky (BEPG) Komise poukazuje na to, že výsledky dosažené při výrobě ekologické elektřiny nejsou ani zdaleka pozoruhodné, s výjimkou Německa, Španělska a Dánska, kde jsou dobré zkušenosti s využíváním větrné energie.

4.5.5 Léta ještě potrvá, než nové členské státy dosáhnou stejné úrovně efektivity ve využívání a výrobě energií jako v EU-15. Nemělo by se však připustit, aby rozsah výzvy podobě tohoto cíle vedl k oslabení úsilí těchto zemí o zajištění udržitelného rozvoje. Součástí akce za tímto účelem musí být zvyšování povědomí veřejnosti o důležitosti udržitelného rozvoje.

5. Závěry

5.1 V posledních letech chyběl členským státům EU-15 onen druh dynamiky růstu, který je typický pro mnohé členské státy. Ekonomický růst bude v nových členských státech pravděpodobně i nadále vyšší, přinejmenším ve střednědobém výhledu. Růst lze rovněž oživit podporou ze strukturálních fondů. Rozšíření má však také pozitivní dopad na růst v zemích EU-15.

5.2 Nerozumí se samo sebou, že se rozdíl v životní úrovni zemí EU-15 a nových členských států rychle vyrovnají. Politická integrace ne vždy znamená omezení rozdílů v hladině příjmů a životní úrovni. Znovusjednocení Německa jenom dokládá, že regionální rozdílnosti hned tak nevymizí. Ani velké sumy peněz a institucionální integrace neměly reálný vliv na obrat k lepšímu.

5.3 Rozšíření dále usnadní obchod a investice a po uplynutí fázi přechodu i pohyb pracovních sil mezi novými členskými státy a EU-15. Hospodářské prostředí v nových členských státech tak bude transparentnější a společně uvažujícím o investování se budou lépe přijímat ekonomická rozhodnutí. Významné rozdíly mezi zeměmi budou přetrvávat v oblastech, kde EU nemá žádnou jurisdikci. Například pravomoci EU v daňových záležitostech jsou v současné době omezeny hlavně na minimální sazbu DPH a na určité zásady, jimiž se řídí zdanění firem.

5.4 Opatření přechodného období se týkají zejména volného pohybu pracovníků mezi zeměmi. V některých případech se tak může omezit pohyb pracovníků na dobu až sedmi let. V řadě zemí EU-15 populace rychle stárne a tyto země potřebují nové pracovníky, bez ohledu na existující velkou struktu-

rální nezaměstnanost. V nových členských státech by přechodná období mohla bránit nezbytným strukturálním reformám a rovněž omezovat hospodářský růst v EU-15 stejně jako v nových členských státech.

5.5 Existuje nemálo důkazů, získaných firmami, které uvažují o investicích v nových členských státech anebo které zde již investovaly, svědčící o tom, že tyto země více než EU-15 trpí problémy přechodné ekonomiky, jež nelze vymýtit pouze legislativou. Tyto problémy jsou často spojeny s korupcí. Ani v EU-15 není korupce neznámým pojmem.

5.6 Eliminace praktik, které ve společnosti v uplynulých desetiletích zakořenily, je však zdlouhavý proces. Avšak i zde přineslo členství v EU zvýšený tlak na zlepšení. Má-li se existující potenciál v nových členských státech efektivně využít, bude zde muset existovat přísná shoda se společnými pravidly EU. To platí zejména o pravidlech vnitřního trhu, stejně důležité je však i to, aby se ostatní pravidla ovlivňující soutěž, jako je ekologická legislativa, zaváděla ve všech zemích EU jednotně.

5.7 V nových členských státech je výhodný poměr pracovních nákladů a úrovně vzdělání pracovní síly. Zdaňování je také jedním z faktorů, který ovlivňuje podnikatelské investice v nových členských státech. Povahy podnikání společnosti přesně určuje, které faktory jsou pro investice rozhodující.

5.8 Závod o co nejnižší daňové sazby v sobě však skrývá také nebezpečí. Existuje možnost, že ve veřejném sektoru chybí ty prostředky, které jsou potřeba k financování investic do infrastruktury a do sociálního systému, které jsou nutné k procesu vyrovnání. Tím vzniká nebezpečí, že daňové zatížení bude přesunuto na poměrně nemobilní faktor práce, což by mělo negativní účinky na stav zaměstnanosti.

5.9 Přímé investice nebo přemístění veškerých operací společnosti do nových členských států je nejsnazší v případě těch společností, které již v těchto zemích provádějí rozsáhlé operace nebo jejichž konkurenční ostří spoléhá do značné míry na nízké náklady na práci. Je jasné, že tato výhoda bude i nadále do těchto zemí přitahovat výrobní aktivitu odjinud, a to i ze zemí EU-15. Na druhé straně v mnoha případech podnikání a výrobní operace podniků ze zemí EU-15 zabezpečují v nových členských státech nárůst hospodářské aktivity. Příkladem toho je zvýšená úroveň vnitřního průmyslu a obchodu mezi zeměmi EU-15 a novými členskými státy. Je zřejmé, že nízké mzdové hladiny a ostatní náklady na práci budou i nadále do těchto zemí přitahovat výrobní aktivitu odjinud, a to i ze zemí EU-15.

5.10 Hospodářská konvergence nových členských států a EU-15 relativně pokročila a tento trend má pokračovat, i když budoucnost zůstává nejistá. Podle nejpravděpodobnějšího scénáře budou relativní výhody nových členských států ohledně nízkých mezd a cen v porovnání s EU-15 oslabovat, vzhledem k nízké počáteční úrovni si to však vyžádá ještě mnoho času.

5.11 Demografické trendy jsou jednou z hlavních výzev EU. Odchody z trhu práce výrazně překročí současné hodnoty. Bylo by třeba různými způsoby povzbuzovat starší osoby, aby zůstaly aktivní. Z důvodů dlouhodobé konkurenceschopnosti je též důležité zvýšit porodnost a zmobilizovat všechny zdroje pracovní síly v Unii. To je možné pouze tehdy, bude-li vynaloženo úsilí na zlepšení rovnosti mužů a žen a sladění pracovního a rodinného života. Zároveň je třeba omezit vyloučení ze společnosti a chudobu, což by umožnilo zlepšit účinnost sociální solidarity ve všech členských státech.

5.12 V některých nových členských státech je organizace sociálních partnerů dost slabá a roztržitá. Mezi organizacemi jsou patrné velké rozdíly pokud jde o jejich reprezentativnost. Většinu z nich je společný nedostatek přiměřených economic-

kých zdrojů. Totéž platí o nevládních organizacích. Tyto organizace budou muset rozvíjet své aktivity tak, aby se mohl navázat úspěšný dialog mezi různými stranami a aby každá z nich mohla zároveň přispívat k vytváření podmínek vedoucích k hospodářskému růstu. Sociální soulad je nezávislým článkem pro zabezpečení silného a odpovídajícího budování Evropy.

5.13 Komise by kromě toho měla pečlivě zkoumat mezinárodní jevy nejistoty ohrožující ekonomický růst a konkurenceschopnost EU, jako jsou dopady vývoje cen za ropu, strukturální rozpočet a schodky běžného účtu v USA.

5.14 Všechny členské státy musejí usilovat o završení vnitřního trhu, efektivnější realizaci lisabonských reforem a zlepšené ekonomické řízení. Bez těchto reforem hrozí pokles ekonomického růstu a prosperity v celé EU.

5.15 I když toto stanovisko pojednává nové členské státy a EU-15 většinou jako oddělené celky, je takový přístup možný pouze na velice obecné úrovni. Každá ze zemí má své specifické problémy a potřeby.

V Bruselu dne 10. března 2005.

Předsedkyně
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Anne-Marie SIGMUND
